

مطالعات علوم اسلامی انسانی

مقاله پژوهشی، سال نهم، شماره ۳۶، زمستان ۱۴۰۲ (ص ۱۰ - ۱۹)
دریافت: دی ماه ۱۴۰۲ پذیرش: اسفند ماه ۱۴۰۲

تحلیل تمیزی رفتارهای جامعه‌پسند و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه دارای معلمان سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل‌کننده شهرستان بروجن

Full Title in Persian Analyzing the purity of Prosocial behavior and Social Adaptation of Second-Year High School Female Students with Formal Authority and Facilitator Teaching Style Teachers in Borujen City

راضیه رفیعی بلداجی / کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرکرد، شهرکرد، ایران.
طیبه شریفی / دانشیار گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهرکرد، شهرکرد، ایران.

Raziyeh Rafiee Boldaji/ Master of general psychology, Islamic Azad University, Shahrekord branch, Shahrekord, Iran.

raziyherafiee@gmail.com

Tayebeh Sharifi/ Associate professor of psychology, Islamic Azad University, Shahrekord branch, Shahrekord, Iran.

Abstract

This research was carried out with the aim of analyzing the purity of prosocial behaviors and social adaptation of female students of the second year of high school with teachers who have formal authority teaching style and facilitator in Borujen city. The statistical population of the research included all secondary school girls of Borujen city in the academic year of 1402-1401, from which 227 students and 227 teachers were selected as available. Then the teachers completed the questionnaire of the components of the formal and facilitating authority teaching style (Grasha and Richman, 1996) and the students completed the questionnaires of prosocial behaviors (Penner, 2002) and social adjustment (Sinha and Sig, 1993). Data were analyzed by using discriminant analysis. the results showed that the average scores of

چکیده

این پژوهش با هدف تحلیل تمیزی رفتارهای جامعه‌پسند و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه دارای معلمان سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل‌کننده شهرستان بروجن انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان متوسطه دوم دختر شهرستان بروجن در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ بود که از بین آنها تعداد ۲۲۷ نفر دانش‌آموز و ۲۲۷ نفر معلم به صورت در دسترس انتخاب شدند. سپس معلمان پرسشنامه مولفه‌های سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل‌کننده (گراشا و ریچمن، ۱۹۹۶) و دانش‌آموزان پرسشنامه رفتارهای جامعه‌پسند (پنر، ۲۰۰۲) و سازگاری اجتماعی (سینها و سینگ، ۱۹۹۳) را تکمیل کردند. داده‌ها با استفاده از تحلیل تمایزات تحلیل شدند. نتایج نشان داد که میانگین نمرات مولفه‌های رفتارهای جامعه‌پسند نیز بر اساس سبک تدریس اقتدار رسمی و سبک تدریس تسهیل‌کننده قابل تمیز است ($P < /0.01$). نتیجه‌گیری

components of pro-social behaviors can be distinguished based on formal authority teaching style and facilitator teaching style ($P > 0.01$). It was concluded that teacher's teaching styles can differentiate some psychological characteristics of students such as pro-social behaviors.

Keyword: Pro-Social Behaviors, Social Adaptation, Formal Authority Teaching, Facilitating Teaching.

شد که سبک‌های تدریس معلم می‌تواند باعث تمایز در ویژگی‌های روان‌شناختی دانش‌آموزان مانند رفتارهای جامعه‌پسند شود.

کلیدواژه‌ها: رفتارهای جامعه‌پسند، سازگاری اجتماعی، تدریس اقتدار رسمی، تدریس تسهیل‌کننده.

مقدمه

دوران نوجوانی با تغییرات گسترده فیزیولوژیکی، روانی و اجتماعی همراه است که بر عملکرد فرد در بزرگسالی تاثیر می‌گذارد. بروز این تغییرات منجر به آشفتگی‌های متعدد مانند پرخاشگری و کاهش سازگاری می‌شوند و ممکن است با مسائلی مانند، مشکلات تحصیلی در مدرسه و آینده شغلی، مشکلات جنسی، افسردگی، مصرف الکل و مواد مخدر، افکار خودکشی، روابط ناسازگارانه با والدین و همسالان همراه باشد. از منظر آسیب‌شناسی روانی، نوجوانی به عنوان اوج سن شروع اختلالات بیرونی سازی محسوب می‌شود و وجود این مشکلات بر سلامت روان و بهزیستی افراد در بزرگسالی نیز تاثیر می‌گذارد که در صورت عدم توجه به بعضی مشکلات در روابط اجتماعی در دوران نوجوانی منجر به اختلالات روانی در بزرگسالی منجر می‌شود. دختران نقش مهمی در سلامت جامعه امروز و آینده کشور دارند و سرمایه‌گذاری بر روی این گروه و ارتقاء سطح سلامت آنها یکی از مهم‌ترین راهکارها جهت تحقق اهداف سازمان بهداشتی محسوب می‌شود. همچنین این موضوع مورد توجه است که دختران، تحت فشار جامعه، ملزم به انجام رفتارهای بالغانه بیشتری هستند که این موضوع سازگاری آنها در روابط اجتماعی را تحت شعاع قرار می‌دهد و لذا توجه به عملکرد اجتماعی این گروه آسیب‌پذیر قابل توجه است (فارسی جانی، بشارت و مقدم زاده، ۱۴۰۰).

امروزه با توجه به زندگی مدرن و تغییر و تحولاتی که در سبک و نوع زندگی رخ داده و عوامل استرس‌زایی که در زندگی به وجود آمدند و همچنین با توجه به این که نوجوانان بیشتر با خودشان مشکل دارند تا با دیگران و نمی‌توانند با نقش جدیدشان در خانواده و اجتماع سازگار شوند، فرایند سازگاری با مشکل مواجه شده و در نتیجه نوجوانان دچار سرگردانی شده‌اند (واگلا، ۲۰۱۵، راماپرابو، ۲۰۱۴؛ به نقل از محمدی فر، کاظمی و زارعی مته کلایی، ۱۳۹۵).

درواقع سازگاری تمایل برای تغییر فعالیت در راستای انطباق با محیط است که در واقع پاسخی به تغییرات محیط پیرامون محسوب می‌شود (تقی نژاد و همکاران، ۱۳۹۶). سازگاری اجتماعی شامل سازگاری فرد با محیط اجتماعی خود است که این سازگاری بسته به شرایط موجود ممکن است با تغییر دادن خود یا محیط بدست آید به طور کلی سازگاری را میتوان به عنوان توانایی آمیزش، انطباق، مصالحه، همکاری و کنار آمدن با خود، محیط و دیگران تعریف کرد (ابراهیم پور، ۱۳۹۶؛ به نقل از ناجی رنجبران پور و نصرالهی، ۱۳۹۸).

دانش‌آموزان از جمله اقشار آسیب‌پذیر جامعه هستند که آینده‌سازان فردا بوده و در سن حساس نوجوانی ممکن است به آسیب‌های اجتماعی و روانشناختی دچار گردند. باید اشاره کرد که رفتارهای جامعه‌پسند در این سن به علت خطر پذیر بودن، حساس نبودن نسبت به خطر و هیجان‌خواهی بسیار مهم است (کراچفیلد^۳ و همکاران، ۲۰۱۹؛ فرجی و همکاران، ۱۴۰۰). رفتارهای جامعه‌پسندانه به مطلوب‌ترین کیفیت‌های رفتاری بشر دوستانه اشاره دارد که با اخلاقیات و هنجارهای اجتماعی تناسب دارد. رفتار جامعه‌پسندانه به رفتارهایی اشاره دارد که ممکن است هیچ سودی برای فرد نداشته باشد و این اعمال به دیگران سود می‌رساند و به صورت کلی این رفتارها رفاه دیگران را مدنظر دارد (بین^۴، ۲۰۱۹؛ فرجی و همکاران، ۱۴۰۰).

¹ Vaghel

² Ramaprabou

³ Crutchfield

⁴ Bean

رفتارهای جامعه پسند در مقابل رفتار خودخواهانه و نیز رفتارهای ضد اجتماعی مانند خشونت، مغرضانه عمل کردن و پرخاشگری قرار دارند و با همدلی و نوع دوستی (زاکوندا^۵، ۲۰۱۰)، کیفیت دوستی‌ها (مارکیویچ، دوایل، برندگن^۶، ۲۰۰۱)، خودشکوفایی و سلامت روانی (وینستین و رایان^۷، ۲۰۱۰) مرتبط هستند (خطیبی و یوسفی، ۱۳۹۹).

از نظر کرونین^۸ (۲۰۱۲) رفتار جامعه پسند به هر عملی اشاره دارد که فرد برای کاهش نیاز یا افزایش رفاه و آرامش دیگری انجام می دهد. رفتارهای جامعه پسند نشان می دهند که افراد چقدر، چگونه و با چه انگیزه‌هایی در شرایط عادی و اضطراری به دیگران کمک می کنند (ترکمن ملایری و شیخ الاسلامی، ۱۳۹۸).

عوامل متعدد عاطفی و شخصیتی در جامعه پسندی موثرند (صیدی، صفاری نیا، احمدیان، ۱۳۹۸). عوامل فردی و محیطی زیادی رفتارهای جامعه پسندی را تحت تاثیر قرار می دهند (سیلک^۹ و همکاران، ۲۰۱۸؛ به نقل از خطیبی و یوسفی، ۱۳۹۹).

در عرصه آموزش و پرورش، تدریس به عنوان بنیاد نظام آموزشی، نقش موثری در رشد عقلانی و مهارت های رفتاری و نگرش فراگیران ایفا می کند. سبک تدریس مساله ای است که جامعه آموزش و پرورش امروز بسیار بر آن تاکید دارد. سبک تدریس نحوه تفکر و به اجرا درآوردن آن هنگام تدریس دروس و ارتباط میان دانش آموزان است (خبازی کناری و راه بار، ۱۴۰۱). در واقع سبک تدریس طرحی است که برای آموزش در کلاس درس یا در حالت آموزش فردی به کار برده می شود و در فرایند کلاسی از تاثیر بسزایی برخوردار است. در تعریفی دیگر می توان سبک تدریس را شامل رفتارهای شخصی آموزش دهنده و شیوه های آموزشی مورد استفاده در انتقال اطلاعات به فراگیران تلقی کرد (غلامی، ۱۳۹۸). مطالعات گسترده در این زمینه نشان میدهد که به کارگیری مهارت های رفتاری هنگام تدریس نه تنها منجر به گسترش خودهای وجودی معلم در فضای آموزش شده، که رشد شخصیتی فراگیر نیز به مثابه دیگری در نسبت با معلم تعیین می یابد (خبازی کناری و راه بار، ۱۴۰۱).

مدرسین در فرایند یاددهی-یادگیری از سبک تدریس های متنوعی استفاده میکنند. همچنین طبقه بندی های متنوعی از انواع سبک تدریس توسط صاحب نظران بیان شده است که مهم ترین آنها طبقه بندی کراشا و ریچمن^{۱۰} از سبک تدریس می باشد. در این طبقه بندی پنج سبک تدریس ارائه میشود که شامل ۱. سبک خبره^{۱۱}، ۲. سبک اقتدار رسمی (آمرانه)^{۱۲}، ۳. سبک فردی^{۱۳}، ۴. تسهیل کننده^{۱۴}، ۵. وکالتی یا محول کننده^{۱۵} می شود. در پژوهش حاضر دو سبک تدریس آمرانه و تسهیل کننده مورد توجه قرار گرفته است: سبک اقتدار رسمی (آمرانه): این روش به طور استاندارد غیرقابل انعطاف و سرسخت است و برای دانش آموزان ایجاد انگیزش نمیکند. بنابر این دانش آموزان در برابر چنین سبک تدریسی در کلاس آزادی زیادی نداشته و انگیزه خود را برای فعالیت و بحث از دست می دهند.

سبک تسهیل کننده: این روش تاکید بر تعاملات دانش آموز و معلم است و به دانش آموزان اجازه می دهد تا ایده های خود را ارائه دهند و آزادانه در کلاس به بحث و گفت و گو بپردازند (شکورنیا و همکاران، ۱۴۰۱).

با توجه به تاثیر رفتارهای جامعه پسند و سازگاری اجتماعی در سلامت روان دانش آموزان و آینده آنان موضوع مهم و درخور توجهی است. با شناسایی عوامل تاثیر گذار بر دانش آموزان می توان به افزایش این رفتارها در دوران حساس نوجوانی کمک کرد. یکی از این عوامل تاثیر گذار سبک تدریس معلمان است که در پژوهش حاضر به دو سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل کننده پرداخته است. با توجه به مطالعات انجام شده تحقیق و پژوهشی در این زمینه انجام نشده است که ما را بر آن داشته تا در این پژوهش به این سوال پاسخ دهیم که آیا بین رفتارهای جامعه پسند و سازگاری اجتماعی دانش آموزان دختر دوره دوم متوسطه ی دارای معلمان سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل کننده تمایز وجود دارد؟

⁵ Zaskonda

⁶ Markiewicz, Doyle & Brendgen

⁷ Weinstein, Rayan

⁸ Cronin

⁹ Silke

¹⁰ Richman & Crasha

¹¹ expert style

¹² formal authority

¹³ personal model

¹⁴ facilitator

¹⁵ delegator

پیشینه پژوهش

با مرور بر پژوهش‌های انجام یافته در زمینه سازگاری اجتماعی، رفتارهای جامعه‌پسند و سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل‌کننده می‌توان دریافت در حال حاضر هیچ تحقیقی را نمی‌توان یافت که این متغیرها را به صورت همزمان مورد بررسی قرار داده باشد. در پیشینه پژوهش‌های انجام یافته فقط میتوان مواردی را یافت که حداقل یک یا دو مورد از این متغیرها بررسی شده است. شیرواند و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان مدل یابی معادلات ساختاری رابطه بین سبک‌های مدیریت کلاس معلمان با مهارت اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان به نتیجه دست یافتند که سبک‌های مدیریت کلاس معلمان بر عملکرد تحصیلی و مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان تاثیرگذار بوده است. سبک مدیریت کلاس با مهارت‌های اجتماعی، مهارت مکالمه فعالیت‌های گروهی مهارت دوستیابی، خود تنظیمی و مدیریت بحران و تعارض می‌تواند بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تاثیرگذار باشد. عزیزی نژاد و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان رابطه بین سبک‌های تدریس اعضای هیات علمی و سازگاری اجتماعی دانشجویان علوم پزشکی به این نتیجه دست یافت که سبک تدریس تخصص گرا، اقتدارگرا، مدل گرا و تسهیل‌کننده با سازگاری اجتماعی دانشجویان رابطه مشاهده نمی‌شود. یاریاری و همکاران (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان بررسی تاثیر روش تدریس یادگیری مشارکتی بر عزت نفس، مهارت‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان به این نتیجه دست یافتند که روش تدریس یادگیری مشارکتی بر مهارت‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تاثیر مثبتی گذاشت اما چنین تاثیری بر عزت نفس دانش‌آموزان مشاهده نگردید. مالینا یوسکا و سیولیاس^{۱۶} (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان خودکارآمدی اجتماعی و رفتار جامعه‌پسند در دانش‌آموزان دبیرستان‌ها و جوانان به این نتیجه رسیدند که داد که نمرات خودکارآمدی اجتماعی و رفتارهای جامعه‌پسند دانش‌آموزان در دبیرستان‌ها بیشتر از مدارس نوجوانان بود. خودکارآمدی اجتماعی دختران به‌طور معنی‌داری بیشتر از پسران بود، اما دختران و پسران در نمرات کلی تفاوت معنی‌داری نداشتند. بولیانگ^{۱۷} و همکاران (۲۰۰۵) در پژوهشی با عنوان تاثیرات کلاس درس بر روابط بین رفتارهای اجتماعی کودکان و سازگاری مدرسه به نتایج دست یافتند که رفتار اجتماعی کودکان به طور مثبت پیشرفت تحصیلی و پذیرش همسالان را پیش بینی می‌کند. حمایت معلم رابطه منفی بین کناره‌گیری و سازگاری با مدرسه را کاهش داد. سبک تدریس خشن رابطه منفی بین پرخاشگری و پذیرش همسالان و بین گوشه‌گیری و پیشرفت تحصیلی را کاهش داد. رابطه دانش‌آموزی روابط منفی پرخاشگری و کناره‌گیری با متغیرهای سازگاری مدرسه را تقویت کرد. نظم کلاس و وضوح قوانین همچنین رابطه منفی بین پرخاشگری و سازگاری مدرسه را افزایش داد.

روش^{۱۸}

در پژوهش حاضر روش تحقیق پس‌رویدادی و از نوع علی-مقایسه‌ای است. جامعه آماری پژوهش حاضر معلمان و دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه دوره دوم متوسطه می‌باشد. نمونه آماری شامل ۳۰۰ نفر از معلمان دبیرستان‌های دخترانه دوره دوم متوسطه شهرستان بروجن (پایه یازدهم و دوازدهم) بود. همچنین ۳۰۰ نفر از دانش‌آموزان که معادل هر معلم یک دانش‌آموز از دبیرستان‌های دخترانه دوره دوم متوسطه شهرستان بروجن است. روش نمونه‌گیری در پژوهش حاضر نمونه‌گیری در دسترس می‌باشد. لازم به ذکر است که صرفاً دانش‌آموزانی در پژوهش شرکت داده شدند که حداقل یک سال از زمان آشنایی و رابطه معلم - شادگری آنها می‌گذشت (به همین دلیل دانش‌آموزان پایه یازدهم و دوازدهم و معلمانی انتخاب شدند که از سال تحصیلی گذشته تا اواسط سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ نسبت به سبک تدریس یکدیگر آشنایی داشتند). بدین ترتیب پرسشنامه‌ها روی تعداد ۳۰۰ نفر دانش‌آموز و معلم اجرا شد، تعداد ۲۲۷ پرسشنامه سبک‌های تدریس که حداقل یک انحراف معیار بالاتر از سبک تدریس مقابل بود انتخاب شدند. میانگین و انحراف استاندارد سبک تدریس اقتدار رسمی ($4/12 \pm 16/02$) و برای سبک تدریس تسهیل‌کننده ($4/78 \pm 16/34$) بود. بدین ترتیب پرسشنامه‌های که نمره سبک تدریس اقتدار رسمی آنها حداقل ۵ نمره بالاتر از نمره سبک تدریس تسهیل‌کننده بود (یعنی نمره ۲۱ و بیشتر) در گروه سبک تدریس اقتدار رسمی و پرسشنامه‌هایی که نمره سبک تدریس تسهیل‌کننده حداقل ۵ نمره بالاتر از

¹⁶ Malinauskas & Saulius

¹⁷ Boliang

¹⁸ method

سبک تدریس اقتدار رسمی بود در گروه سبک تدریس تسهیل کننده قرار گرفتند و سایر پرسشنامه‌ها از جریان پژوهش کنار گذاشته شدند.

پرسشنامه‌هایی که جهت جمعه آوری اطلاعات از گروه نمونه در نظر گرفته شده است به شرح زیر است: پرسشنامه رفتارهای جامعه پسند پندر (۲۰۰۲)، پرسشنامه سازگاری اجتماعی سینه‌ها و سینگ (۱۹۹۳)، پرسشنامه سبک تدریس گراشا و ریچمن (۱۹۹۶).

پرسشنامه رفتارهای جامعه پسند پندر (۲۰۰۲): این پرسشنامه توسط پندر (۲۰۰۲) تدوین شده است. این نسخه ۳۰ گویه ای از مقیاس کامل PSB می باشد. معمولاً به عنوان مقیاس عمومی در روان شناسی اجتماعی برای ارزیابی گرایش جامعه پسند از منظر صفات شخصیتی به کار می رود (پندر و همکاران، ۱۹۹۰). این آزمون دارای خرده مقیاس (مسئولیت اجتماعی، ارتباط همدلانه، نگاه از منظر دیگران، پریشانی فردی، استدلال اخلاقی دو جانبه، استدلال های جهت گیری شده دیگران و نوع دوستی خود گزارشی) می باشد که در واقع ۲ عامل کمک رسانی و هم حسی جهت گیری شده دیگران را می سنجد. هر دو زیر مقیاس همگرایی درونی بیشتر از ۰/۸ و روایی بازآزمایی، آلفا برای هم حسی جهت گیری شده دیگران ۰/۷۷ و برای کمک رسانی ۰/۸۵ است (پندر، فینگلستین، ۱۹۹۸). اعتباریابی این پرسشنامه توسط فاطمه باجلان در سال ۱۳۹۰ مورد بررسی قرار گرفته است که نتایج پژوهش آنها بیانگر اعتبار کافی بوده است. در پژوهش حاضر نیز پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای عامل کمک رسانی برابر با ۰/۸۷ و برای عامل هم حسی جهت گیری شده دیگران برابر با ۰/۸۱ و برای کل آزمون برابر ۰/۸۲ به دست آمد.

پرسشنامه سازگاری اجتماعی سینه‌ها و سینگ (۱۹۹۳): پرسشنامه سازگاری اجتماعی دانش آموزان در سال ۱۹۹۳ توسط سینه‌ها و سینگ به منظور تعیین سازگاری اجتماعی، هیجانی و تحصیلی دانش آموزان ساخته شده است. در ایران قدسی احقر فرم ۵۵ سوالی این مقیاس را در نمونه ۳۰۰۰ نفری از دانش آموزان مقاطع مختلف تحصیلی مورد بررسی قرار داده است. پرسشنامه حاضر ۵۵ گویه دارد و نمره گذاری آن به صورت صفر و یک می باشد. مولفه های پرسشنامه: ۱. سازگاری اجتماعی، ۲. سازگاری هیجانی، ۳. سازگاری تحصیلی می باشد. البته در پژوهش حاضر صرفاً مولفه سازگاری اجتماعی مورد استفاده قرار گرفت. سازندگان آزمون ضریب پایایی این آزمون را با روش های دو نیمه کردن، بازآزمایی و کودریچاردسون به ترتیب ۰/۹۵ و ۰/۹۳ و ۰/۹۴ به دست آورده اند. همچنین روایی محتوایی این آزمون را ۲۰ نفر از متخصصان روانشناسی تایید کرده اند. در پژوهش خانخانی زاده و باقری (۱۳۹۱) پایایی خرده مقیاس سازگاری اجتماعی با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۵ به دست آمد. در پژوهش حاضر نیز پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای سازگاری اجتماعی ۰/۷۹ به دست آمد.

پرسشنامه سبک تدریس گراشا و ریچمن (۱۹۹۶): پرسشنامه روش های نوین تدریس گراشا و ریچمن ابزار کیفی است که شامل ۴۰ سوال و دارای مولفه های سبک تخصصی، سبک اقتدار رسمی، سبک تعاملی، سبک مدل شخصی و سبک تسهیل گری می باشد. لازم به ذکر است که در پژوهش حاضر صرفاً سئوالات مربوط به دو سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل کننده مورد بررسی قرار گرفتند. در پژوهشی گراشا در سال ۲۰۰۲ پایایی پرسشنامه را با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۸ به دست آورد و روایی پرسشنامه نیز مورد تایید قرار گرفته است. پایایی این پرسشنامه نیز در پژوهش حسن زاده و همکاران (۱۳۹۲)، ۰/۸۱ به دست آمد. در پژوهش حاضر نیز پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای سبک تدریس اقتدار رسمی برابر با ۰/۸۰ و برای سبک تدریس تسهیل گری برابر با ۰/۸۳ به دست آمد.

پس از تنظیم مطالب و بررسی پیشینه پژوهش، هماهنگی لازم با مدیریت آموزش و پرورش شهرستان بروجن صورت گرفت و لیست مدارس متوسطه دوم دخترانه شهرستان بروجن همراه با مشخصات مربوطه اخذ گردید و پس از انتخاب معلمان و دانش آموزان مورد نظر، پرسشنامه های پژوهش بین آنها توزیع شد. در ادامه ضمن بررسی میانگین و انحراف استاندارد نمرات پرسشنامه سبک های تدریس، پرسشنامه هایی که بین میانگین نمرات سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل گر آنها یک انحراف معیار (۵ نمره) اختلاف وجود داشت، در یکی از دو دسته سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل گر گمارده شدند و سایر پرسشنامه هایی که چنین اختلافی بین میانگین آنها وجود نداشت از جریان پژوهش کنار گذاشته شدند. در نهایت اطلاعات مربوط به ۲۲۷ دانش آموز و معلم وارد نرم افزار SPSS شد و تجزیه و تحلیل نهایی روی آنها انجام شد.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از دو نرم افزار SPSS ویرایش ۲۵ استفاده شد که این تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام شد. در سطح توصیفی میانگین و انحراف معیار مورد بررسی قرار گرفت. در سطح استنباطی نیز برای آزمون فرضیه های پژوهش از تحلیل تمیز استفاده شد.

یافته‌ها

جدول (۱). میانگین و انحراف استاندارد نمرات متغیرهای پژوهش به تفکیک سبک تدریس

شاخص	سبک تدریس تسهیل‌کننده		سبک تدریس اقتدار رسمی	
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
رفتارهای جامعه‌پسند	۹۲/۴۶	۱۲/۲۳	۸۳/۷۴	۱۶/۸۴
سازگاری اجتماعی	۱۶/۲۷	۴/۴۱	۱۵/۴۱	۳/۳۹

در جدول (۱) میانگین و انحراف استاندارد نمرات مربوط به متغیر پژوهش رفتارهای جامعه‌پسند و سازگاری اجتماعی ارائه شده است. نتایج جدول بیانگر آن است که بین میانگین نمرات در دو گروه سبک‌های تدریس تفاوت وجود دارد که مقایسه این تفاوت‌ها در ادامه مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول (۲). میانگین و انحراف استاندارد مولفه‌های رفتارهای جامعه‌پسند به تفکیک سبک تدریس

شاخص	سبک تدریس تسهیل‌کننده		سبک تدریس اقتدار رسمی	
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
کمک‌رسانی	۴۶/۷۸	۹/۵۶	۴۲/۲۵	۱۱/۹۶
هم‌حسی جهت‌گیری شده دیگران	۴۵/۶۸	۱۰/۷۴	۴۱/۴۹	۱۰/۷۸

در جدول (۲) میانگین و انحراف استاندارد مولفه‌های رفتارهای جامعه‌پسند شامل کمک‌رسانی و هم‌حسی جهت‌گیری شده دیگران به تفکیک دو گروه با سبک‌های تدریس مختلف ارائه شده است.

جدول (۳). نتایج آزمون برابری میانگین گروه‌ها

متغیر	لامبدای ویلکز	مقدار F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
رفتارهای جامعه‌پسند	۰/۹۵۸	۱۳/۷۷	۱	۲۲۵	۰/۰۰۱
سازگاری اجتماعی	۰/۹۸۴	۵/۲۶	۱	۲۲۵	۰/۱۱۸

نتایج جدول (۳) نشان می‌دهد بین دانش‌آموزان دارای معلم سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل‌کننده در متغیرهای وابسته پژوهش با یکدیگر تفاوت معنی‌دار وجود داشته است ($P < ۰/۰۱$). بدین ترتیب مشخص شد رفتارهای جامعه‌پسند ($P = ۰/۰۰۱$) در بین دو گروه تمیز ایجاد کرده است. در عین حال مشخص شد که سازگاری اجتماعی ($P = ۰/۱۱۸$) از توانایی لازم برای تفکیک دو گروه برخوردار نبوده است. بر اساس سطح معنی‌داری و ضریب لامبدای ویلکز به دست آمده، رفتارهای جامعه‌پسند به ترتیب با ۰/۹۵۸ بیشترین تفاوت را بین دو گروه ایجاد کرده‌اند.

جدول (۴). نتایج آزمون برابری میانگین گروه‌های مولفه‌های رفتارهای جامعه‌پسند

متغیر	لامبدای ویلکز	مقدار F	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	سطح معناداری
کمک‌رسانی	۰/۸۲۶	۳۲/۶۵	۱	۲۲۵	۰/۰۰۱
هم‌حسی جهت‌گیری شده دیگران	۰/۸۸۸	۱۹/۴۰	۱	۲۲۵	۰/۰۰۹

در جدول (۴) ملاحظه می‌شود میانگین نمرات مولفه کمک‌رسانی در گروه سبک تدریس تسهیل‌کننده بیشتر از سبک تدریس اقتدار رسمی بوده است ($P = ۰/۰۰۱$ ، $F = ۳۲/۶۵$) و برای مولفه هم‌حسی جهت‌گیری شده دیگران نیز تفاوت به نفع گروه سبک تدریس تسهیل‌کننده بوده است ($P = ۰/۰۰۹$ ، $F = ۱۹/۴۰$).

جدول (۵) اوزان استاندارد مربوط به متغیرهای پیش‌بین

متغیر	تابع
۱	۱
رفتارهای جامعه‌پسند	۰/۰۱۲
سازگاری اجتماعی	-۰/۲۱۵

در جدول (۵) اوزان استاندارد متغیرهای پیش‌بین که در واقع همان وزن اختصاصی هر یک از متغیرها در جداسازی گروهی را نشان می‌دهد ارائه شده است. وزن‌های استاندارد رگرسیون در تحلیل تمیز از لحاظ تفسیری با اوزان استاندارد در رگرسیون خطی تشابه دارند. ضریب استاندارد رفتارهای جامعه‌پسند ۰/۰۱۲ و سازگاری اجتماعی -۰/۲۱۵ به دست آمد که بیانگر آن است که دانش‌آموزان دارای معلم سبک تدریس تسهیل‌کننده با احتمال بیشتری در متغیر رفتارهای جامعه‌پسند نمرات بالاتر و در سازگاری اجتماعی نمرات پایین‌تری را به دست آوردند.

جدول (۶) اوزان استاندارد مربوط به متغیرهای پیش‌بین مولفه‌های رفتارهای جامعه‌پسند

متغیر	تابع
۱	۱
کمک‌رسانی	۰/۷۵۶
هم‌حسی جهت‌گیری شده دیگران	۰/۳۹۶

در جدول (۶) اوزان استاندارد متغیرهای پیش‌بین که در واقع همان وزن اختصاصی هر یک از متغیرها در جداسازی گروهی را نشان می‌دهد ارائه شده است. ضریب استاندارد مولفه کمک‌رسانی ۰/۷۵۶ و مولفه هم‌حسی جهت‌گیری شده دیگران ۰/۳۹۶ به دست آمد که بیانگر آن است که دانش‌آموزان دارای معلم سبک تدریس تسهیل‌کننده با احتمال بیشتری در مولفه‌های رفتارهای جامعه‌پسند نمرات بالاتری به دست آوردند.

جدول (۷). ضرایب تمیز متغیرهای پیش‌بین

متغیرها	تابع
مقدار ثابت	-۲/۲۵
کمک‌رسانی	۰/۰۳۹
هم‌حسی جهت‌گیری شده دیگران	۰/۰۱۶

جدول (۷) ضرایب تمیز معادله پیش‌بینی را نشان می‌دهد. بنابراین معادله تمیز بر حسب ۳ متغیر پیش‌بین به شرح زیر است:

$$D = -2.25 + (0.039) x_1 + (0.016) x_2$$

جدول (۸). میانگین نمرات متغیرهای پیش‌بین

عضویت	تابع
۱	۱
سبک تدریس اقتدار رسمی	۰/۳۲۴
سبک تدریس تسهیل‌کننده	۰/۴۵۶

نتایج جدول (۸) نشان می‌دهد، میانگین نمرات ممیز (پیش‌بینی‌شده) سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل‌کننده به ترتیب برابر ۰/۳۲۴ و ۰/۴۵۶ است، بنابراین هرچه تفاوت بین میانگین نمرات ممیز دو گروه بیشتر باشد، طبقه‌بندی صحیح بهتر انجام می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان داد بین دانش‌آموزان دارای معلم سبک تدریس اقتدار رسمی و تسهیل‌کننده در مولفه‌های رفتارهای جامعه‌پسند با یکدیگر تفاوت معنی‌دار وجود داشته است ($P < 0/01$). بدین ترتیب مشخص شد رفتارهای جامعه‌پسند ($P = 0/001$) در بین دو گروه تمیز ایجاد کرده است. در عین حال مشخص شد سازگاری اجتماعی ($P = 0/118$) از توانایی لازم برای تفکیک دو گروه برخوردار نبوده است. ضرایب ساختاری مولفه کمک‌رسانی $0/856$ و مولفه هم‌حسی جهت‌گیری شده دیگران $0/479$ به دست آمد. همچنین طبقه‌بندی اصلی نشان داد که ۷۷ نفر دانش‌آموزان دارای معلم اقتدار رسمی معادل $63/6$ درصد به درستی طبقه‌بندی شده‌اند و ۴۴ نفر معادل $36/4$ درصد به اشتباه در گروه سبک تدریس تسهیل‌کننده طبقه‌بندی شده‌اند. در گروه دانش‌آموزان دارای معلم سبک تدریس تسهیل‌کننده نیز ۷۱ نفر معادل $67/0$ درصد به درستی طبقه‌بندی شده‌اند و ۳۵ نفر معادل $33/0$ درصد به اشتباه در گروه دانش‌آموزان دارای معلم سبک تدریس اقتدار رسمی طبقه‌بندی شده‌اند. بدین ترتیب، نتیجه‌گیری شد که دقت طبقه‌بندی گروه تدریس تسهیل‌کننده ($67/0$ درصد) بیشتر از دقت در طبقه‌بندی گروه تدریس اقتدار رسمی ($63/6$ درصد) بود.

این یافته با نتایج پژوهش‌های شیرواند و همکاران (1399)، یاریاری و همکاران (1387)، مالینایوسکا و سیولیاس (2019) و بولیانگ و همکاران (2005) همسویی دارد. همان‌طور که قبلاً نیز اشاره شد، انتخاب سبک تدریس تسهیل‌کننده از مجموعه روش‌ها و مهارت‌هایی استفاده می‌کند که امور درسی و غیر درسی را برای دانش‌آموزان راحت‌تر می‌سازند. این موضوع به نوبه خود موجب تسهیل و بهبود فرآیند یاددهی - یادگیری می‌شود و از سوی دیگر، امکان تعامل و مشارکت دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد (بولیانگ و همکاران، 2005). در واقع، از آنجا که معلم تسهیل‌کننده صرفاً به دنبال مدیریت کردن و یا سرگرم کردن دانش‌آموزان نیست، لذا فرصت‌های بیشتری برای تعامل و مشارکت آنها در فضای کلاس ایجاد می‌کند (شیرواند و همکاران، 1399).

به نظر می‌رسد که استفاده از سبک تدریس تسهیل‌کننده به دانش‌آموزان کمک می‌کند که خود را تایید نمایند، در هنگام یادگیری از این فرآیند یک درک و معنای شخصی پیدا کنند، یادگیری فعال را تجربه کنند، در فرآیند یادگیری مشارکت داشته باشند و در نهایت این امکان برای آنها فراهم می‌شود که افراد توانمندتری بشوند (حکیمی، 1396). این در حالی است که استفاده از سبک تدریس اقتدار رسمی، چنین فضا و موقعیتی را برای دانش‌آموزان فراهم نمی‌سازد (مالینا یوسکا و سیولیاس، 2019). در پژوهش شیرواند و همکاران (1399) مشخص شد بین سبک‌های مدیریت کلاس معلمان با مهارت‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معنی‌دار وجود دارد؛ به طوری که نحوه مدیریت کلاس در ایجاد مهارت‌های اجتماعی، مهارت‌های مکالمه، فعالیت‌های گروهی، مهارت دوست‌یابی، خود تنظیمی و مدیریت بحران و تعارض تاثیر بگذارد.

به هر حال، ویژگی‌های منبعث از سبک تدریس تسهیل‌کننده باعث می‌شود کمک‌رسانی در بین دانش‌آموزان افزایش پیدا کنند. آنها با دید مثبت‌تری نسبت به کمک کردن به سایر دانش‌آموزان در محیط مدرسه و سایر انسان‌ها در خارج از فضای مدرسه برانگیخته شوند (پنر، 1995). همچنین مشارکت فعال در امر یاددهی - یادگیری باعث می‌شود که دانش‌آموزان هم‌حسی جهت‌گیری شده دیگران را که در رابطه با احساسات و افکار جامعه‌پسند است، به نحو موثرتر و کارآمدتری ایجاد نمایند (بولیانگ و همکاران، 2005). پژوهش حاضر دارای محدودیت‌هایی بوده که بر تعمیم یافته‌ها تاثیر گذار بوده است محدودیت‌ها عبارتند از: پژوهش حاضر صرفاً روی دانش‌آموزان پایه یازدهم و دوازدهم شهرستان بروجن انجام شد، بنابراین تعمیم یافته‌ها به دانش‌آموزان سایر شهرستان‌ها و سایر مقاطع تحصیلی بایستی با احتیاط صورت گیرد. پژوهش حاضر صرفاً روی دانش‌آموزان دختر انجام شد، بنابراین تعمیم یافته‌ها به دانش‌آموزان پسر بایستی با احتیاط صورت گیرد. این پژوهش صرفاً سبک تدریس یک معلم در مقابل یک دانش‌آموز را مورد بررسی قرار داد، بنابراین در تعمیم نتایج به رابطه کلی معلم - شاگرد بایستی با احتیاط کامل صورت گیرد. پژوهش حاضر صرفاً بر اساس دو سبک تدریس تسهیل‌کننده و اقتدار رسمی انجام شد، لذا تعمیم نتایج تحت عنوان سبک‌های تدریس بایستی با احتیاط کامل صورت گیرد. پیشنهاد می‌شود پژوهش حاضر روی دانش‌آموزان سایر مقاطع و در نمونه‌های بزرگ‌تر انجام و نتایج آن با نتایج پژوهش حاضر مقایسه شود. پژوهش حاضر روی دانش‌آموزان پسر انجام و نتایج آن با نتایج پژوهش حاضر مقایسه شود. در پژوهش‌های آتی، امکان مطالعه رابطه بین سبک تدریس چند معلم با دانش‌آموز بررسی و نتایج با پژوهش حاضر مقایسه شود. در پژوهش‌های آتی، از سایر سبک‌ها و طبقه‌بندی‌های مرتبط با تدریس استفاده و نتایج با پژوهش حاضر مقایسه شود. معلمان مقطع متوسطه از سبک تدریس تسهیل‌کننده برای افزایش رفتارهای جامعه‌پسند دانش‌آموزان استفاده نمایند.

منابع

- [۱] تقی نژاد، زهرا؛ اقلیما، مصطفی؛ عرشی، ملیحه؛ پورحسین هندآباد، پریا. (۱۳۹۶). اثر بخشی مداخله مددکاری گروهی با شیوه آموزش مهارت‌های اجتماعی بر سازگاری اجتماعی سالمندان. *مجله توانبخشی*، ۱۸(۳)، ۲۳۰-۲۴۱. [10.21859/jrehab-1803230](https://doi.org/10.21859/jrehab-1803230)
- [۲] ترکمن ملایری، مهدی؛ شیخ الاسلامی، راضیه. (۱۳۹۸). همدلی و رفتارهای جامعه پسند: نقش واسطه ای هیجان های اخلاقی. *روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی*، ۱۵(۵۹).
- [۳] حسن زاده، حبیب الله؛ بهرامی رضایی، مژده؛ پولادی، آرش؛ حسن زاده، عبدالله. (۱۳۹۲). بررسی وضعیت سبک های تدریس اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان در درس تئوری در سال تحصیلی ۸۹-۹۰. *فصلنامه دانشگاه علوم پزشکی کردستان*، ۱۸(۱۸)، ۷۷-۷۱.
- [۴] خبازی کناری، مهدی؛ راه باز، ندا. (۱۴۰۱). واکاو در سبک تدریس به روایتی ساختارزداپانه؛ دریدا در این باره چه می گوید؟. *پژوهش های فلسفی*، ۱۶(۴۰)، 3335-3337. [10.22034/jpiut.2022.52737.3335](https://doi.org/10.22034/jpiut.2022.52737.3335)
- [۵] خطیبی، مینا؛ یوسفی، فریده. (۱۳۹۹). رابطه ذهن آگاهی و رفتار جامعه پسند دانشجویان: نقش واسطه ای راهبردهای شناختی تنظیم هیجان. *فصلنامه علمی-پژوهشی زن و جامعه*، ۱۱(۱).
- [۶] خانخانی زاده، هنگامه؛ باقری، سحر. (۱۳۹۱). اثربخشی خودآموزی کلامی بر بهبود سازگاری اجتماعی دانش آموزان با ناتوانی های یادگیری. *مجله ناتوانی های یادگیری*، ۲(۱).
- [۷] شکورنیا، عبدالحسین؛ الهام پور، حسین؛ اورکی کوه شور، مجتبی؛ ایزدپناه، شبنم. (۱۴۰۱). بررسی رابطه سطح گرایش به تفکر انتقادی با سبک تدریس اعضای هیات علمی در دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز. *پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۱۴(۱)، ۴۴-۵۳.
- [۸] شیراوند، سروش؛ هویدا، رضا؛ رجایی پور، سعید. (۱۳۹۹). مدل یابی معادلات ساختاری رابطه بین سبک های مدیریت کلاس معلمان با ابعاد مهارت های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان. *فصلنامه مشاوره شغلی و سازمانی*، ۱۲(۴۵)، ۱۳۷-۱۵۴. [jcoc.12.4.137/10.52547](https://doi.org/10.52547/jcoc.12.4.137)
- [۹] صیدی، ستاره؛ احمدیان، حمزه؛ صفاری نیا، مجید. (۱۳۹۸). پیش بینی رفتار جامعه پسند براساس اعتماد اجتماعی و دیدگاه گیری اجتماعی. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۲۰(۳)، ۱۱-۲۱.
- [۱۰] عزیزی نژاد، بهاره. غفار شجاع، نازیلا، حیدری بی صفر، حقیقت، جناآبادی، حسین. (۱۳۹۴). رابطه بین سبک های تدریس اعضای هیات علمی و سازگاری اجتماعی دانشجویان علوم پزشکی، دو ماهنامه علمی-پژوهشی راهبردهای آموزشی در علوم پزشکی، ۸(۱)، ۱۷-۲۲.
- [۱۱] غلامی، طاهره. (۱۳۹۸). بررسی و تبیین انواع گوناگون سبک تدریس. *مجله پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش*، ۲(۲۱۱).
- [۱۲] فرجی، رضا؛ رنجبری، مجتبی؛ مرادی، ایوب؛ امیری، محمد. (۱۴۰۰). بررسی نقش احساس برخورداری از حقوق شهروندی و ابعاد سرمایه های اجتماعی در جهتگیری جامعه پسندانه دانش آموزان. *پژوهش های روانشناسی اجتماعی*، ۴۱(۳)، ۲۳۰-۲۴۱. [Spr.2021.2302130.1470/10.22034](https://doi.org/10.22034/Spr.2021.2302130.1470/10.22034)
- [۱۳] فارسی جانی، نیلوفر؛ بشارت، محمدعلی؛ مقدم زاده، علی. (۱۴۰۱). پیش بینی سازگاری اجتماعی براساس سبک های دلبستگی و راهبردهای تنظیم شناختی هیجان. *ماهنامه علم روانشناختی*، ۲۱(۱۰۹)، ۷۱-۸۸. [doi:10.52547/JPS.21.109.71](https://doi.org/10.52547/JPS.21.109.71)
- [۱۴] محمدی فر، محمدعلی؛ کاظمی، سکینه؛ زارعی مته کلاهی، الهه. (۱۳۹۵). نقش عملکرد خانواده و خودکارآمدی در سازگاری اجتماعی دانش آموزان. *مجله روانشناسی مدرسه*، ۵(۴)، ۱۱۷-۱۳۱.
- [۱۵] ناجی رنجبران پور، سهیلا؛ نصرالهی، بیتا. (۱۳۹۸). سازگاری اجتماعی و حل مساله در سالمندان: نقش تنظیم شناختی هیجان. *مجله روانشناسی پیری*، ۵(۲)، ۱۴۳-۱۵۵.
- [۱۶] یاریاری، فریدون؛ کدیور، پروین؛ میرزاخانی، محمد. (۱۳۸۷). بررسی تاثیر روش تدریس مشارکتی بر عزت نفس، مهارت های اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دبیرستان. *فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز*، ۳(۱۰)، ۱۴۵-۱۶۶.
- [17] Boliang, G., Yan, W., Lei, C. (2005). Classroom effects on the relations between childrens social behaviors and school adjustment. *Acta psychologica sinica*.
- [18] Malinauskas, R. K., & Saulius, T. (2019). Social self-efficacy and prosocial behaviour among students of high and youth schools. *European journal of contemporary education*, 8(3), 542-549.

- [19] Penner, L. A., Finkelstein, M. A. (1998) Dispositional and structural determinants of volunteerism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 148, 252–211.
- [20] Penner, L. A., Fritzsche, B. A., Craiger, J. P., & Freifeld, T. R. (1990) Measuring the prosocial personality. In J. Butcher & C. D. Spielberger (Eds.) *Advances in personality assessment*. (Vol. 90). Hillsdale, NJ: LEA.